

Paikan historia ilmakuvissa

77

vuoden 1946 ilmakuva

Kaava 8167 Mältinrannan uimapaikka, historiaa
vanhoja ilmakuvia

Tampereen kaupunginarkisto, Maamittaislaitos

Polttimon rakennuksista ei näy jälkeäkään. Moottorivenehalli ja purjeverehalli sekä Mältinlahden etelärannalla oleva Finlaysonin venevaja ovat jäljellä Mältinrannan rakennuskannasta.

78

Kaava 8167 Mäntinrannan uimapaikka, historiaa

Uimarantana käytettiin 1950-luvulla venehallien pohjoispuolta. Nykyisen uimakopin kohta oli venepaikkoina.

vuoden 1956 ilmakeu

vuoden 1966 ilmakeu
Kuvassa näkyy 1960 rakennettu pukukoppi ja kirkkovenekatos

vuoden 1956 ilmakeun päällä
vuoden 2005 virastokartta

79

Paikan rakennushistoria

80

Jyvämakasiini Mäntinrannassa

1700-luvulla jyvämakasiini on ehkä ollut Finlaysonin palatsin paikalla olleen kruununpolttimon viljamakasiini. Kyseinen makasiini olisi näin ollen sijainnut ehkä vuonna 2006 puretun 1875 rakennetun puuvillamakasiinin tienoilla???

(Johan Gustaf Walleniuksen kartassa 1820)

Olisikohan makasiini siirretty puuvillamakasiinin tieltä pois Mäntinlahden pohjoisrannalle?

vuoden 1871 Tammerkosken yläjuoksun kartassa makasiinia ei vielä näy Mäntinrannassa.

Vuoden 1877 kartassa "Karta öfver Tammerfors stad" näkyy jo makasiini Mäntinrannassa.

Tammerkoski-lehden numerossa 1966/1 ja 2 muistelee Eino Niironen, että jyvämakasiini olisi ollut perimätiedon mukaan jo 1700-luvulta Mäntinrannassa..

Pajasaari

Pajasaarella sijainnut paja oli todennäköisesti paloturvallisuuden vuoksi rakennettu Koskenniskan saareen.

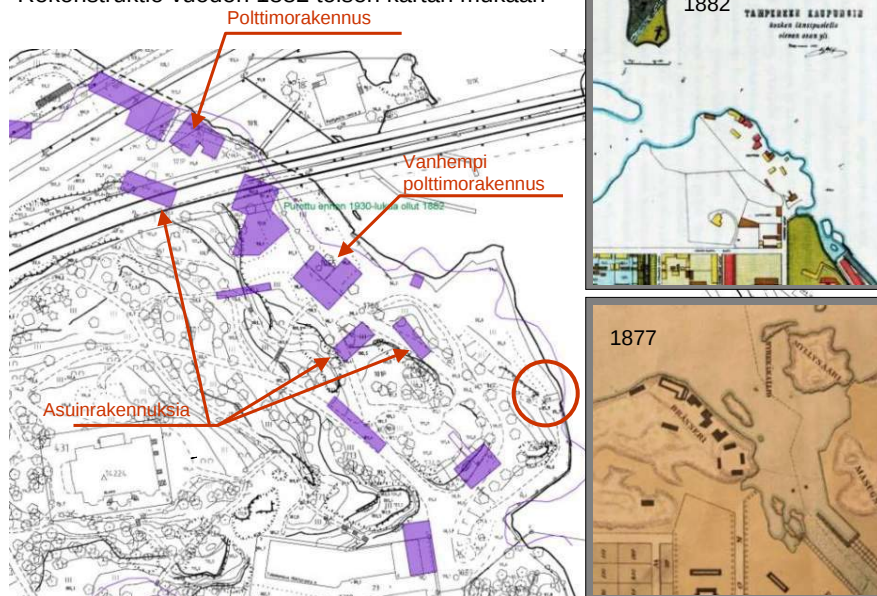
Paja on ainakin viime vaiheessa (ennen vuonna 1893 rakennettua Porin radan terässillan kivistä siltapilaria ja ennen 1912 rakennettua purjehdusseuran taloa) ollut paikka, jossa on tuotettu koivuhaloista puuhiiltä viinanpolttimon käyttöön.

Paja näkyy "Porin radan paikalta lunastettavien maiden ja rakennusten toimituskartassa" vuodelta 1890. Tuolloin pajarakennus sijaitsi Pajasaaren eteläkärjessä.

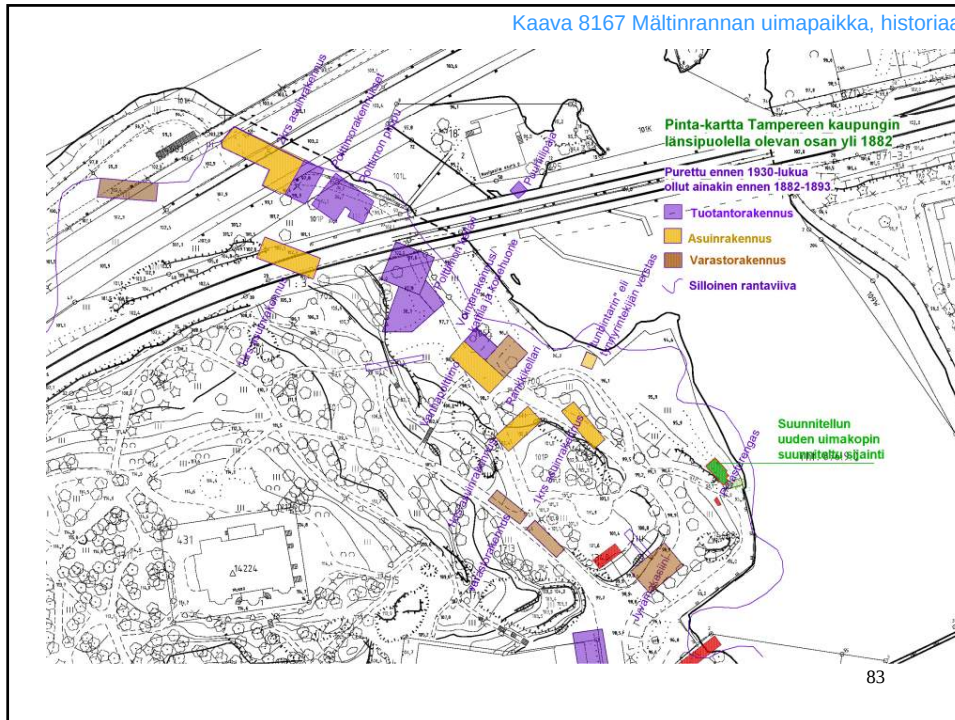
Rautatien rakentamisen jälkeen 1893 paja on ilmeisesti siltapilarin tieltä siirretty Pajasaaren pohjoisosaan, kuten aikakauden valokuvista voi päätellä.

30. Kesäkuuta 1912 saareen valmistui Näsijärven purjehdusseuran paviljonkirakennus. Tämän tieltä paja purettiin ilmeisesti vuonna 1911.

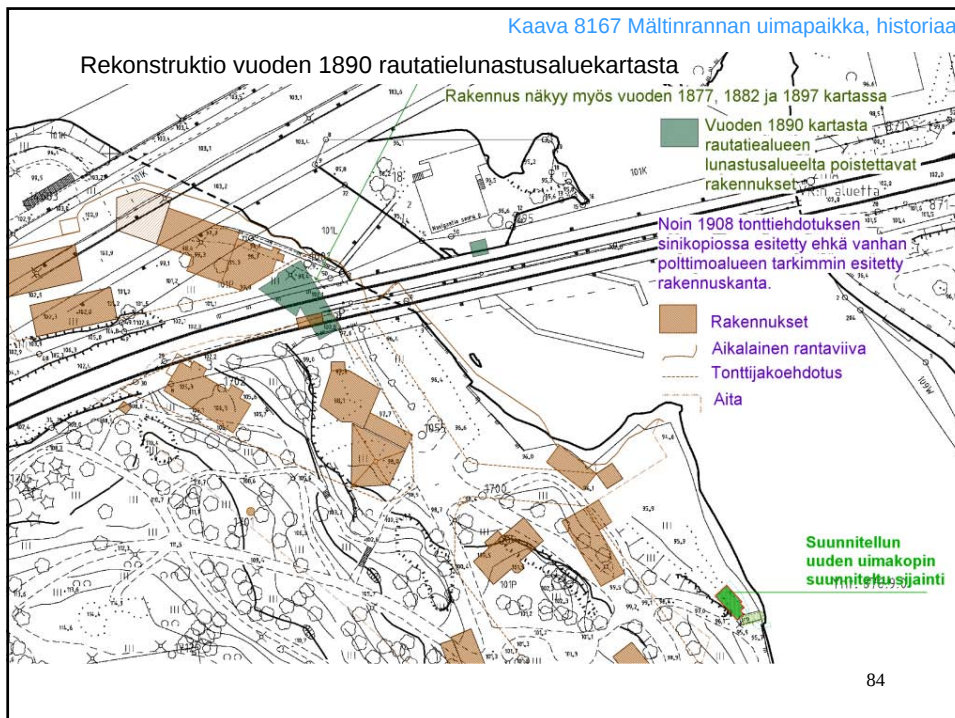
Rekonstruktio vuoden 1882 toisen kartan mukaan

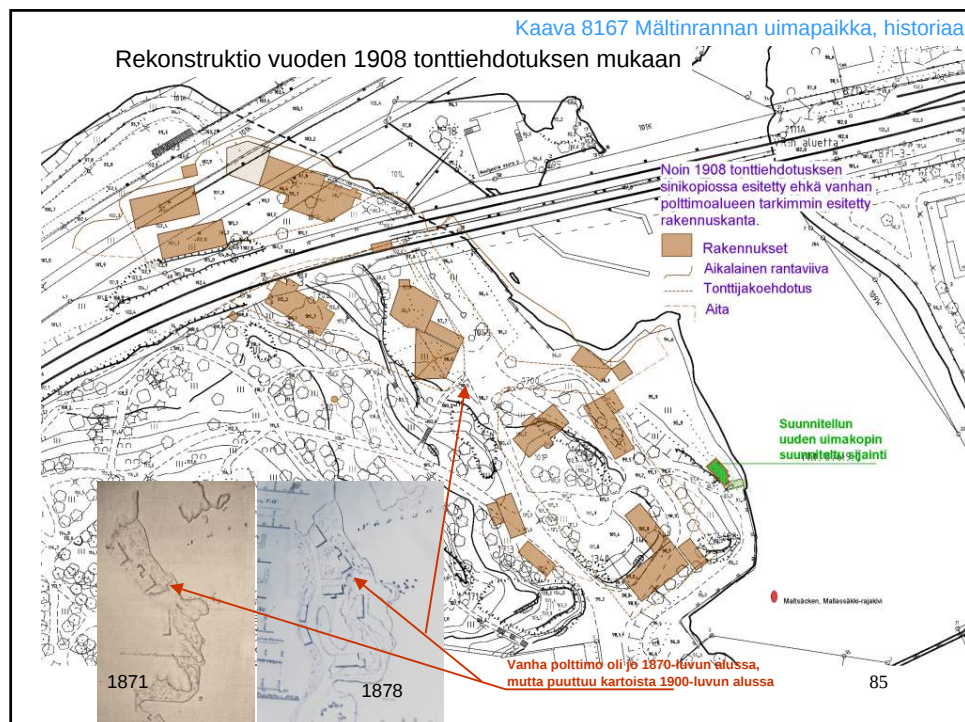

Kaava 8167 Mäntinrannan uimapaikka, historiaa

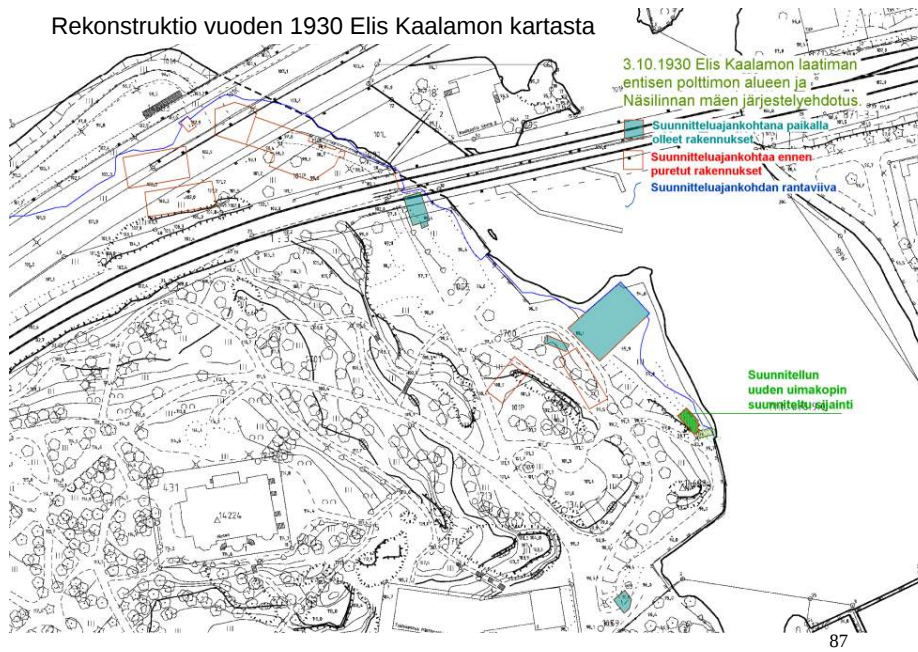

Kaava 8167 Mäntinrannan uimapaikka, historiaa

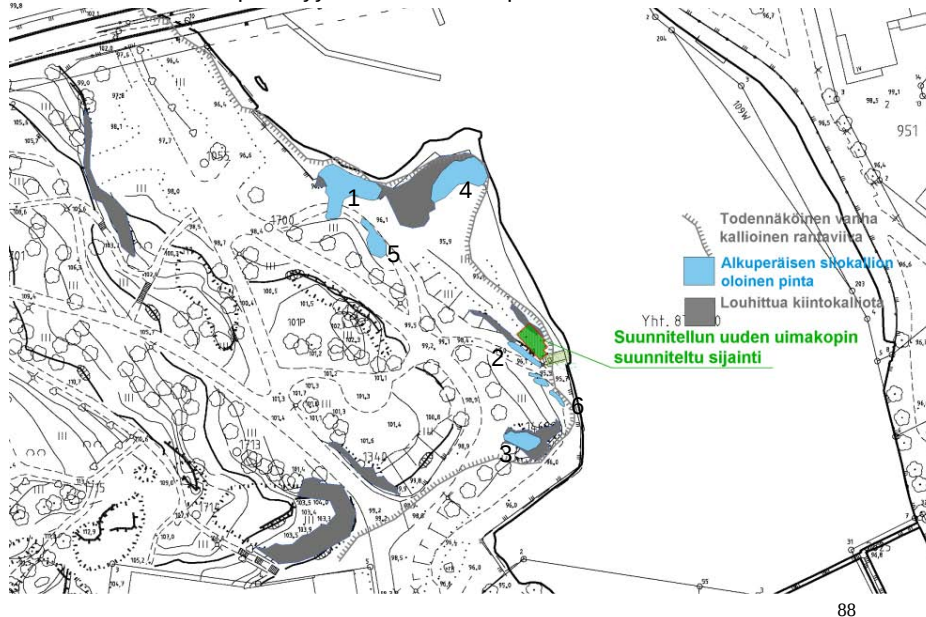

Rekonstruktio vuoden 1930 Elis Kaalamon kartasta

Ranta-alueen alkuperäisyyden arviointi alkuperäisen oloisten silokallioiden avulla

Kaava 8167 Mältinrannan uimapaikka, historiaa

1

2

3

Mältinrannan silokallion oloisia kalliopintoja

4

5

6

89

Kaava 8167 Mältinrannan uimapaikka, historiaa

Rantavalli Hannu VAR: 238, n.1928 Tampereen kaupungin valokuva-arkisto

Tampereen kaupungin valokuva-arkisto

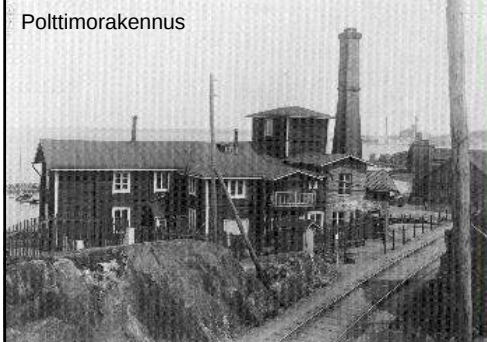
Kuvia n.vuodelta 1920

Mäkinen K, HM 858:174, n.1919, Tampereen kaupungin valokuva-arkisto

Asuinrakennus

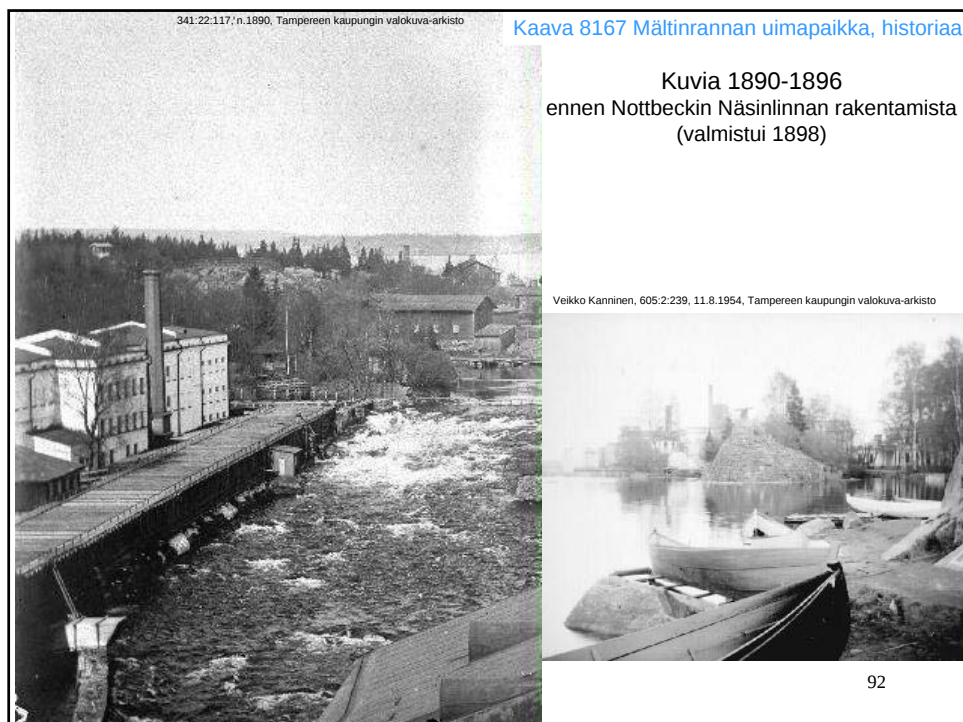
Polttimorakennus

Asuinrakennukset

Axel Tammela, 447:1:786, n.1912, Tampereen kaupungin valokuva-arkisto

Tampere-Seura, Tammerkoski 1949/4

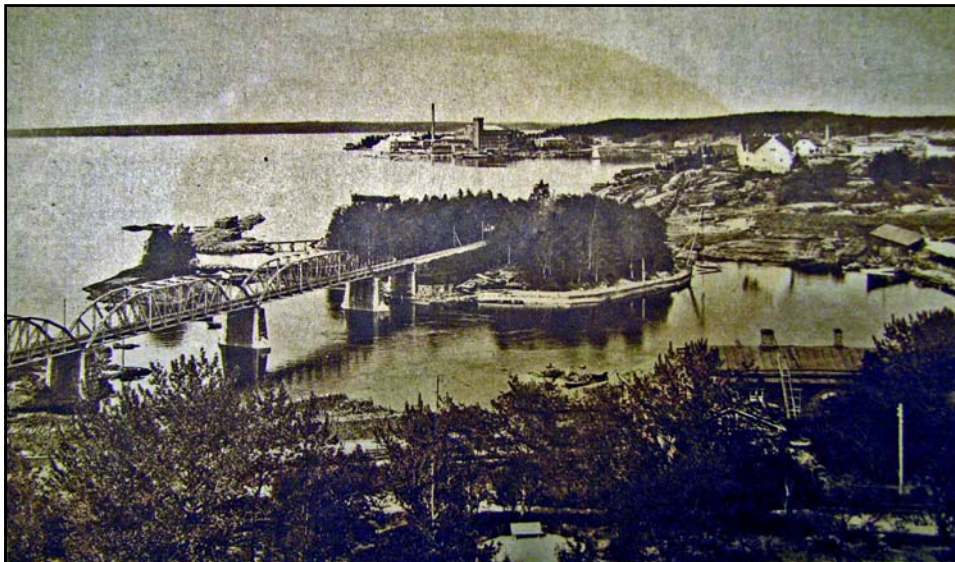
**Suurtulva
1899**

341:22:117, n.1890, Tampereen kaupungin valokuva-arkisto

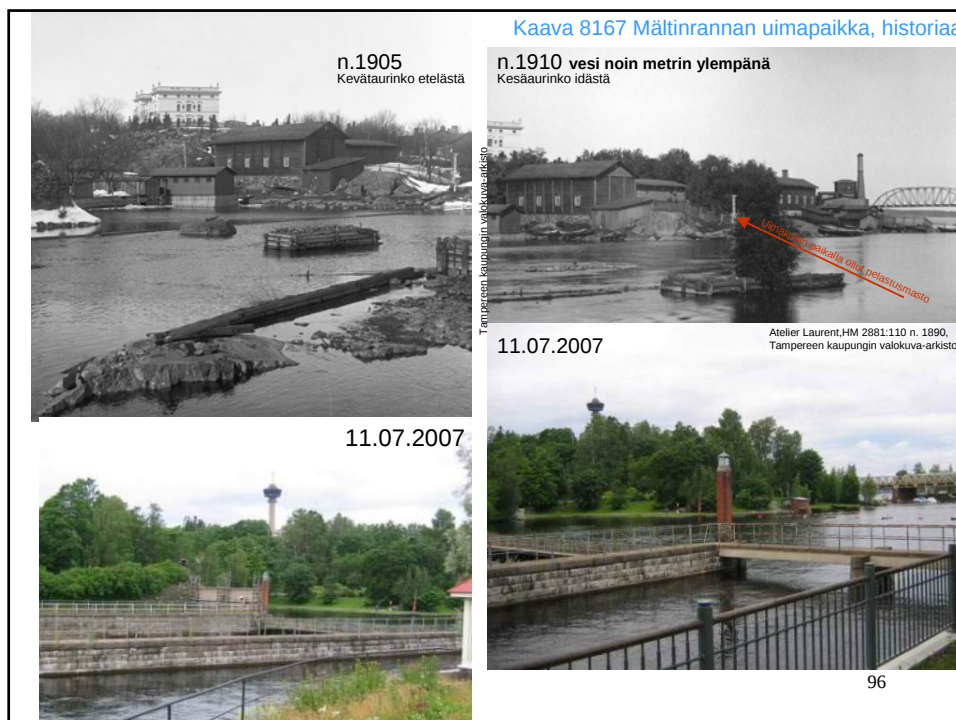
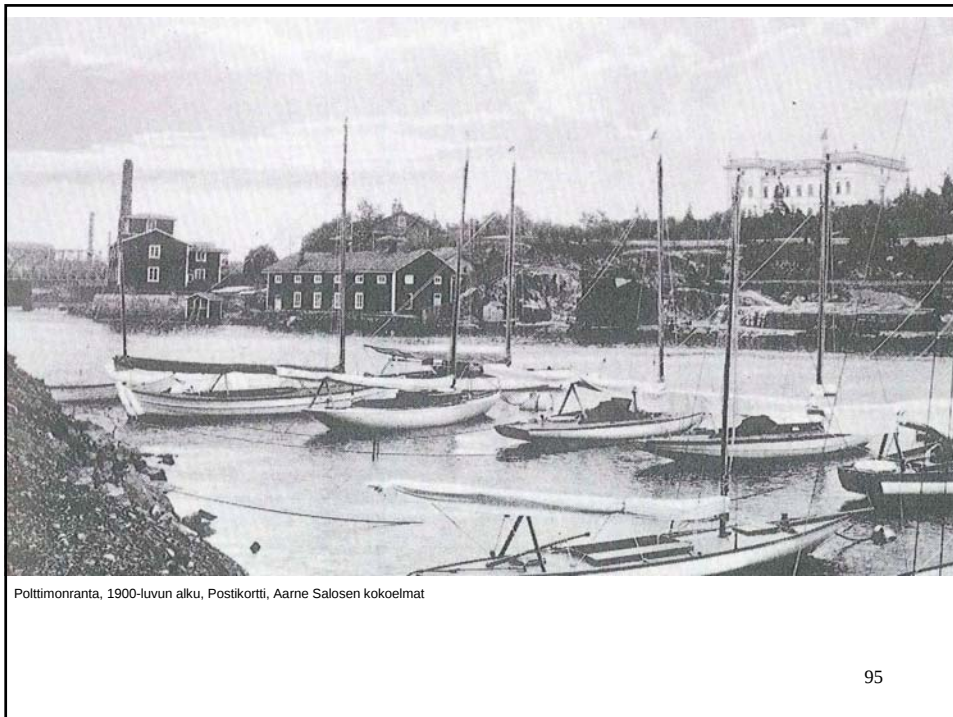
**Tammer-
koski
tyhjänä
1890-
luku,
ennen
vuotta
1897**

93

Myllysaari ennen vuotta 1912, Metso, Maakuntakokoelma, Tampere, vanha kuvateos

94

Kaava 8167 Mältinrannan uimapaikka, historiaa

Kaava 8167 Mältinrannan uimapaikka, historiaa

98

Kaava 8167 Mältinrannan uimapaikka, historiaa

Ylinnä makasiini, seuraavaksi naisten uimahuone ja Finlaysonin venetalas

1910 Mältinlahti, E. A Bergius, 196:2004, Tampereen kaupungin valokuva-arkisto

Valkoinen pelastusmasto lähellä nykyistä uimakoppia

Ole panoraamasta. Koko panoraama nähtävissä:
<http://www.historia.tampere.fi/kulttu/index3.htm>

11.8.1954 Mältinranta, Veikko Kanninen, 605:2:240, Tampereen kaupungin valokuva-arkisto

N. 1900 Polttimo, Var.349, Hannu Rautakallio, Tampereen kaupungin valokuva-arkisto

11.8.1954 Mältinranta, Veikko Kanninen, 605:2:239, Tampereen kaupungin valokuva-arkisto

99

Kaava 8167 Mältinrannan uimapaikka, historiaa

Polttimo ja asuinosa

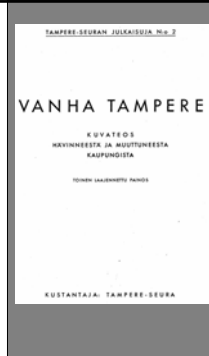
Asuinrakennus

Näsilinna

Rantamakasiini

Viinanpolttimon rakennukset koskenniskalla.

100

V:n 1873 paloviinalaki saattoi Tampereella käyntiin uuden väkiviineteollisuuden. Tampereen Höyrypolttimo Oy. rakensi tehtaansa koskenkaskan läntiselle rannalle. Kuvassa polttimon rakennusten oikealla puolella Mustanlahden uimahuone. Vasemmalla rautatieaseman edessä näkyy vanha peja, josta Pejasaaren nimi johtuu. Kuva vuosisadan vaihteen ajalta.

(Valokuv. I. K. Inha; om. Hämeen museo)

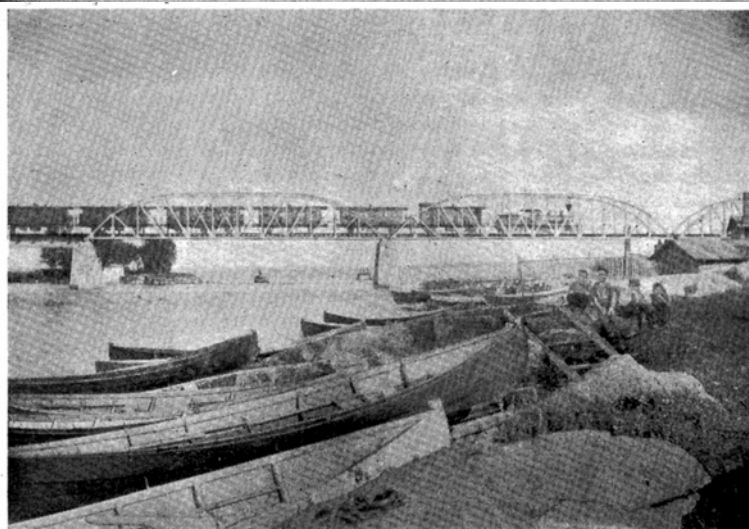
Viinapolttimon (viinakaasini), joka sijaitsi Mäntinrannassa. Se lienee rakennettu jo vanhan viinapolttimon aikana 1700-luvun lopulta kahdenkertaisesti jyrkempiä korhakinuita. Rakennus purettiin noin 1930.

(Valokuv. I. K. Inha; om. Hämeen museo)

Tammerkoski-seuran vanhan julkaisun kuvitusta vuodelta 1945. Kuvissa mainitaan, että 1700-luvun lopulta oleva makasiini purettiin n.1930. Viinapolttimon nimeksi mainitaan Tampereen Höyrypolttimo Oy. Yläpuolen kuvassa on lisäksi näkyvissä Näsijärven puoleinen Mustanlahden uimahuone.

101

Tyko Varto, Lapsuuteni Tampere, sivu 27, Mäntinrannasta kohti Näsijärveä

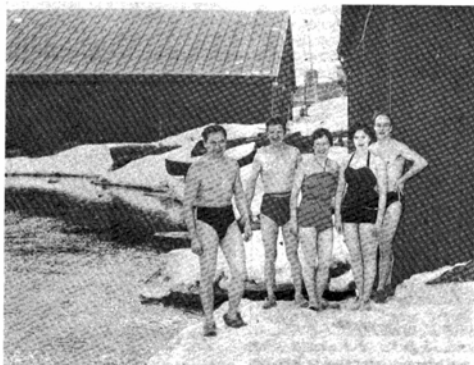

Kuva käännetty oikeinpäin

Veneitä Mäntinrannassa. Taustalla Portin rautatieasema.

102

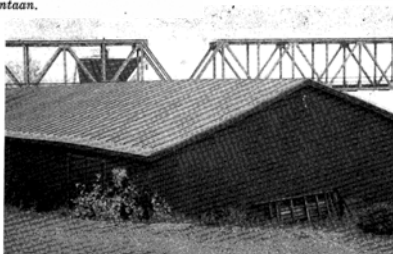
Mältinrannan talviuintikuvia venehallit taustalla vuodelta 1959

Jokelan kenkätehtaan talviuimareita Mältinrannassa. Autosta he astelevat uimapukusillaan rantaan.

Pulikointia Mältinrannassa.

103

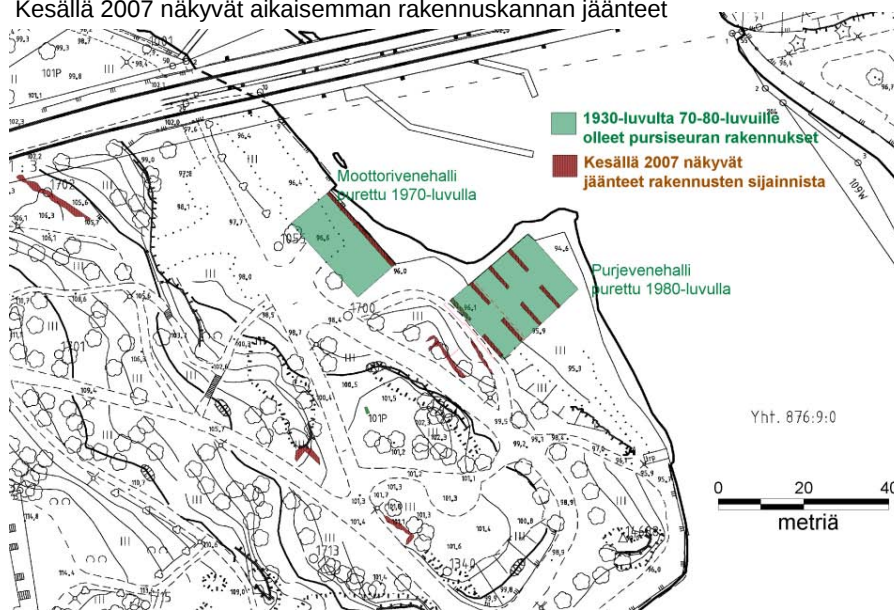
Uusi uimakoppi vuonna 1960

Veikko Kanninen, 341:36:56, 18.1.1960, Tampereen kaupungin valokuva-arkisto

04

Kesällä 2007 näkyvät aikaisemman rakennuskannan jäänteet

105

Kesällä 2007 näkyvät aikaisemman rakennuskannan jäänteet

106

Kooste Mäntinrannan toimintojen vaiheista

1. Kosken maastonmuokausvaiheet

1801 Teiskon ruuhan louhiminen alkoi?
 1817-23 Koskenperkausjohtokunnan tekemät louhinnat
 1842-43 Puutarhakanavan louhinta
 1870-luvulla polttimorakennusten paikalta ja rantamuureiksi louhittiin Mäntinrannan kalliota.
 1882-83 Vesijohdon upottamisen Näsijärveen vaatimat louhinnat
 1880-luvulla Mäntinrannan kalliota louhittiin rakennuskiveksi
 1990-luvulla Näsikallion alaista luolastoa laajennettiin etenkin länsiosastaan liikunta- ja urheilukäyttöön.

2. Jyvämakasiinin vaiheet

1776-8 Makasiinin rakentaminen Finlaysonin palatsin paikalla olleen kruunun viinanpolttimon tarpeisiin
 1785 Kruununpolttimon toiminta, makasiini tähän tarpeeseen lakkasi
 1801 Kruununpolttimo ja makasiini huutokaupattiin.
 1877 Makasiini alkaa näkyä kartoissa Mäntinlahden pohjoisrannalla
 1908 Kartassa ja saman aikakauden tonttisuunnitelmassa makasiini on mukana
 n.1930 Vanha Tampere -kuvateoksen (1945) mukaan makasiini purettiin. Se ei enää esiinny 1930 Kaalamon kartassa

3. Polttimotoiminnan vaiheet

1776 Kruununpolttimon Piirustukset
 1785 Toiminta lakkasi
 1800 Tyhjiällä
 1801 Rakennukset huutokaupattiin
 1820 Finlayson muutti asumaan
 1847 Wilhelm Nottbeck muutti palatsiksi
 1869 Mäntinrannan keskivaiheella seuraava polttimo, höyrypolttimo
 1877 Uusi höyrypolttimo rakenteilla
 1879 Uusi höyrypolttimo toiminnassa
 1898 Vanhempi polttimo oli poistunut kartoista
 1919 Kieltolaki heikensi polttimon toimintaa
 1931 Polttimon rakennukset on purettu
 1932 Alkoholilaki lopetti toiminnan lopullisesti

Veikko Kanninen kuva vuodelta 1931 kertoo, että viimeisin polttimorakennus on purettu ja paikkaa tasataan.

107

Kooste Mäntinrannan toimintojen vaiheista

4. Vesihuollon kehittämisen vaiheet

1842 Mäntinrannan pumppulaitos, laiturilla, jolla vedennoutoa varten
 1865 Kaupungin palo vauhditti vesijohtoverkoston rakentamista
 1882-3 Vesijohto upotettiin Näsijärveen, vesijohto puuputkella ja omalla paineella
 1898 Valurautaputkisto otettiin käyttöön, Pyynikin vesisäiliöön pumpattiin Mäntinrannasta vesi, joka paineella laski asuntoihin. Näin mahdollistettiin kerrostalojen rakentaminen Tampereelle,
 1916 Vesijohto jatkettiin 1915 rajun lavantautiepidemian jälkeen ulommaksi Näsijärveen.
 Kun se ei auttanut, aloitettiin veden klooraus
 1920-luvulla ryhdyttiin vettä puhdistamaan suodattamalla, (Käytettiin mm. Ratinan hiekkaa)
 1931 Rakennettiin Mäntinrannan pumppulaitos

5. Uimahuoneet

1908 Uimahuone Mäntinrannan pohjoispuolella Näsijärven rannassa. Ehkä jo vuodesta 1882.
 1905-1966 Mäntinlahden naisten uimahuone
 1960 Kaminallinen uimakoppi nykyisen uimakopin tuntumassa.

6. Vesiliikenne ja veneily

1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa Mäntinlahden etelärannalla oli höyrylaivoja mm. "Arizona", joka kulki vielä Mäntinlahti-Lielähti. Vastakkaisella puolella koskea oli myös höyrylaivoja ja ns. Majurin telakka.
 1966 talvehti viimeinen höyrylaiva Mäntinlahden satamassa.
 1930-luvulta 1990-luvulle Mäntinrannan koskenpuoleiset rannat olivat täynnä venepaikkoja.
 2000-luvun alusta venepaikat on turvallisuuden vuoksi poistettu

7. Tontitus ja kadut

1805 kartassa Kuninkaankatu on linjattu suoraan Mäntinrannan kallion yli Näsijärven rantaan.
 1820 jälkeen Kuninkaankatu on päättynyt Mäntinlahteen.
 1887 kartassa Kuninkaankatu jatkuu pohjoiseen kiertäen Mäntinrannan ympäri.
 1896 kartassa Mäntinrantaa kiertävä katu on Näsijärvenkatu ja polttimoalue on tontitettu.
 1908 kartassa tonttijakoa on muutettu siten, että kulkuyhteys on korttelialueen sisällä.
 1926 kartassa samainen tonttijako on edelleen.
 1930 kartassa tonttijakoa ei enää ole.

108

Kooste Mäntinrannan toimintojen vaiheista

8. Mäntinrannan sillat (osittain lähteenä myös Lea Varpasen/Tampereen asemakaavoitus Tampereen siltahistoriikin käsikirjoitus vuodelta 1996)

Vanha silta, "Myllysilta" ja sen silta-arkut

1696 kartoissa ei näy kosken yläjuoksun siltaa

1758 Isak Lithovin kartassa näkyy siltaa tai rajaviivaa kuvaava viiva?

1777 Voionmaan Tampereen historian (s.196) mukaan rakennettiin silta Tammerkosken yläjuoksun yli, jotta uudelta kruunun myllyltä kosken itäpuolelta saataisiin vilja polttimoon kosken länsirannalle. Onko kyse samasta sillasta, joka näkyy polttimoalueen suunnitelmissa vai se silta, josta oli jäänyt silta-arkut

1779 Daniel Hallin Tampereen ensimmäisessä asemakaavassa ei näy siltaa.

n.1780 Polttimon alueen kartassa näkyy siltaratkaisu selvästi

1780 Kuninkaankartastossa on jonkinlainen ehkä siltaa kuvaava viiva Mäntinlahden eteläpuolella?

1781 N.J.Ehrenströmin kartassa saattaa olla mahdollisesti siltaa tarkoittava tumma alue?

1805 G.A.Tuderuksen kartassa **on selvästi esitetty silta** nykyisen Kotkankallion kohdalta kosken itärannalle

1820 kartassa silta-arkut näkyvät, siltaa ei ole merkitty

1842-3 G.Mohellin kartassa näkyvät kolme vanhaa silta-arkkua Kotkankalliolta itään päin

1900-luvun alun valokuvissa silta-arkut ovat nähtävissä.

1930-luvun alussa silta-arkut olivat jo integroituna kanavarakenteisiin.

Koskenniskalla on ehkä ollut silta 1780-luvun alusta 1810-luvulle asti. **Tampereen historia 1:ssä Viljo Rasila toteaa sillan olleen jo ennen Tampereen perustamista (1779)** ja "Teiskon ruuhen" raivaamisen (1901) jälkeen silta olisi hävitetty. Koska Näsijärven pinta on vaihdellut tulvavuosiin, on puisen sillan pysyminen erityisesti jäiden lähtiessä kevättulvien aikana hyvinkin kyseenalaista. Siltaa ei ole haluttu rakentaa uudelleen etenkään sen jälkeen, kun nykyinen 1897 aloitettu Satakunnan silta valmistui vuonna 1900. Silta-arkut olivat pysyneet hyvin paikallaan 1930-luvun alkuun asti eli yli sata vuotta.

109

Rautatiesilta

1890 Kartoitettiin rautatietä varten lunastettavat alueet

1893 Rautatiesilta valmistui

1937 Kaarevakaariset sillat muutettiin vinoristikorakenteisiksi, koska junakuormat olivat huomattavasti kasvaneet.

(1931 valokuvassa silta oli vielä kaarevakaarinen, mutta 1946 ilmakuvasa vinoristikorakenteinen)

1973-74 levennettiin rataosuutta rakentamalla Tampere-Lielähti osuus kaksiraiteisena.

Loppuvuoden 1972 kaavakartan pohjakartassa on esitetty lisäsillan siltapilarit, mutta ei vielä toista siltaa.

Näsinsilta

1977 rakennettiin pohjoisen ohitustien, Paasikiven-Kekkosentien, ylikulkusilta. Samassa yhteydessä rakennettiin siltapylonit myös toista ajorataa varten sillan eteläpuolelle. Toisen ajoradan silta rakennettiin 1990-luvun lopussa.

110

Johtopäätökset

111

Johtopäätökset

Edellä esitellyn aineiston perusteella ja seuraavien kuvakoosteiden ilmentämänä on todettavissa, että Mäntinrannan uimakopin alueella ei ole ollut saatavissa olevan aineiston perusteella merkittäviä rakennuksia tai rakenteita, jotka voisivat olla uhanalaisia uutta uimakoppia rakennettaessa sille suunnitellulle paikalle.

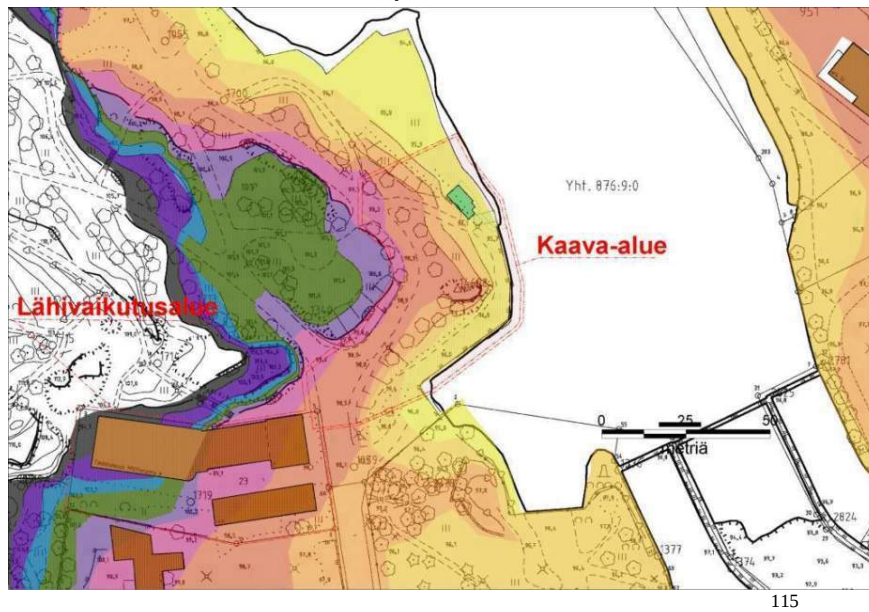
Paikan ominaisuuksissa paikalla olevilla, alkuperäisen oloisilla silokallioilla on merkitystä alkuperäisinä säilyneinä luontoelementteinä. Silokalliot kertovat myös alkuperäisen kosken kallioseinästä, joita voidaan pitää jopa Tampereen synnyn kannalta merkityksellisinä. Koska Aitolahdesta Pyynikille ulottuva massiivinen kalliojakso on toiminut tehokkaana Näsijärven vesialtaan eteläisenä patomuurina, on koskenniskan kallioperässä ollut ympäristöään alempi maastokohta. Tämä aukko on päästänyt ehkä aluksi maastovesiä ja Vilusen, Kalevankankaan, Ratinan ja Pyynikinharjujen pohjoispuolisia vesiä Näsijärveen ja myöhemmin, ennen Ratinanharjun puhkeamista, Näsijärven vesiä nykyisen kaupungin keskustassa todennäköisesti olleeseen järvaltaaseen.

Kun uimakoppia rakennetaan uudelle paikalleen, on tärkeätä huomioida silokallioiden säilyminen. Suunnitelmien perusteella se näyttäisikin olevan mahdollista. Ongelman saattaa muodostaa viemäri- ym. kaivantojen rakentaminen. Jos melko vähäiset, näkyvillä olevat silokalliot halutaan säilyttää tuleville sukupolville, on mahdolliset louhintaa vaativat kaivannot suunniteltava erityisen huolellisesti ja mitoitettava aivan välttämättömään.

28.8 2007 projektiarkkitehti Jouko Seppänen

112

Kaava 8167 Mältinrannan uimapaikka,
Maastonmuodot ja korkeusasemat

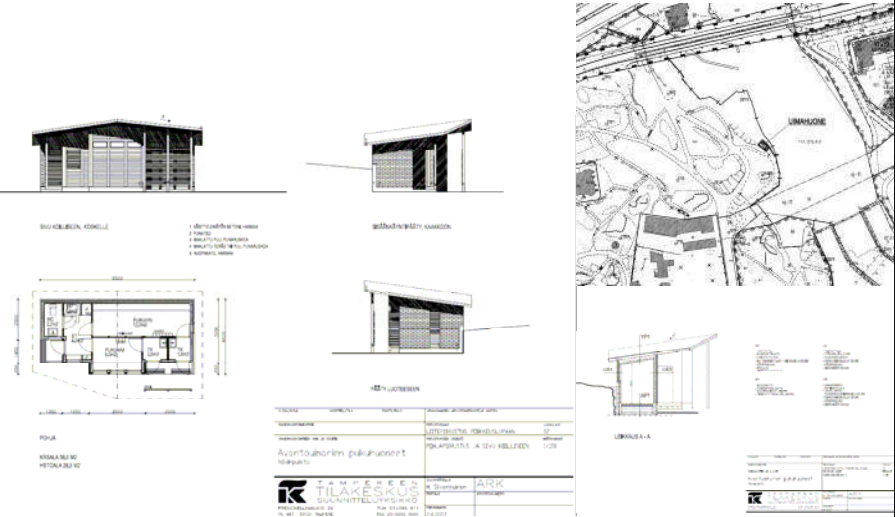

Muut selvitykset kaavam muutoksen pohjaksi

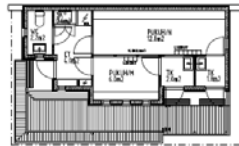
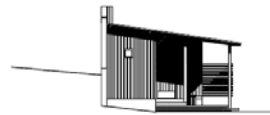
Hankkeen rakennussuunnitelma

117

Tilakeskuksen rakennusluonnoksia 2.4.2007

118

[illegible]

119

120

Dnro YPA:4729 /614/2007

291 § POIKKEAMISHAKEMUS TALVIUINTIPAIKAN PUKUHUONERAKENNUKSEN RAKENTAMISEEN TAMPEREEN MÄLTINRANTAAN, I-KAUPUNGINOSAN PUISTOALUETTA (101P)

Ylia 11.9.2007Asemakaava-arkkitehti Sakari Leinonen 5.9.2007:

"Tampereen kaupungin tilakeskus hakee lupaa poiketa asemakaavasta rakentamalla pukusuojarakennuksen I- kaupunginosan puistoalueelle (101p), jossa ei ole tonttia eikä rakennusoikeutta. Hakija on jättänyt asiasta asemakaavanmuutoshakemuksen. Poikkeamisen myöntäminen kuuluu yhdyskuntalautakunnan toimivaltaan. Poikkeaminen voidaan myöntää maankäyttö- ja rakennuslain 171-172 § nojalla myöhemmin luettuun edellytykseen 58 §:n 1 momentin määräyksestä, jonka mukaan rakennusta ei saa rakentaa vastoin asemakaavaa. Hakemus on kuulutettu nähtäville 8.6.-29.6.2007 väliseksi ajaksi. Asiasta ei jätetty mielipiteitä. Hakija on antanut perusteluja hankkeen tarpeellisuudesta ja vaikutuksista: "Mäntinrannassa on ollut talviuintipaikka jo lähes 40 vuotta, 1970-luvun alusta lähtien. Pukusuojana on nyt järjestyksessä jo toinen tilapäinen pukukoppi. Se on saanut olla paikallaan toistaiseksi väliaikaisella poikkeusluvalla. Kopin käyttöaste on korkea, normaali päivittäinen käyttöaste on 120 – 130 talviuimaria/vrk. Mäntinranta on tarkoitettu edelleenkin pitää talviuimareiden uimapaikkana. Tarkoituksena on rakentaa pysyvämpi suojarakennus, joka sopeutuu ympäristöönsä."

Museoviraston lausunto Yli-intendentti Sakari Mentu:

"Avantointi kaupungin sydämessä ja sen arvokkaimmassa vesimaisemassa on kaupunkikulttuurin omaleimainen ilmentymä ja sen jatkuminen on myönteistä. Pukusuojan suunnittelulle asettaa erityisvaatimuksia sen sijainti koskimaisemassa. Erityisen tärkeää on rakennuksen ja siihen liittyvän toimintaympäristön, kuten kulkureittien, soveltaminen ranta-alueen maastoon."

Hanke sijaitsee Näsinpuistossa. Alueella on voimassa 8.6.1953 hyväksytty asemakaava, jonka mukaan alue on merkitty puistoksi. Alueella ei ole korttelialuetta eikä rakennusoikeutta. Kaupunkiympäristöluokituksen mukaan talviuimapaikka on kaupunkirakenteellisesti ydinkeskustaa ja maisemallisesti se sijaitsee Tammerkosken kansallismaisemassa. Uimapaikan yhteisöllisesti merkittävä. Kohteen ympäristöhäiriöiden hallinta on hoidettavissa.

Talviuinti on alueelle vakiintunutta toimintaa ja sopii virkistystoimintana hyvin myös Näsinpuiston käyttötarkoitukseen. Tilapäisen pukusuojaratkaisun korvaamisella pysyvällä rakennuksella on mahdollista kohentaa Mäntinrannan talviuimapaikan kaupunkikuvallista ilmettä. Uimasuojan sijainti ei aiheuta uhkaa ranta-alueella olevien polttimorakennusten rakenteiden jänteille. Samoin se on sivussa asemakaavaan merkitystä Koskenniskan sillalle varatusta alueesta.

Hanke on haetun asemakaavamuutoksen mukainen. Edellä mainittujen näkökohtien perusteella poikkeaminen asemakaavasta ei aiheuta haittaa kaavoitukselle, kaavan toteuttamiselle tai alueiden käytön muulle järjestämiselle eikä vaikeuta luonnon tai rakennetun ympäristön arvojen säilyttämistä koskevien tavoitteiden saavuttamista."

Päätösehdotus. Kaavoitusjohtaja Laiho: Yhdyskuntalautakunta päättää, että Tampereen kaupungin tilakeskuksen poikkeamishakemus talviuintipaikan pukuhuonerakennuksen rakentamiseksi Näsinpuiston Mäntinrantaan, I- kaupunginosan puistoalueella(101p)hyväksytään.